

Prof. dr. sc. Maja Čolaković

Doc. dr. sc. Ramajana Demirović

Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

LIŠENJE NUŽNOG NASLJEDNOG DIJELA KAO OBLIK ZAŠTITE IMOVINSKIH INTERESA PORODICE

Rad se bavi pitanjem zaštite imovinskih interesa porodice posredstvom instituta lišenja nužnog nasljednog dijela u korist potomaka. Sloboda testamentarnog raspolaganja podrazumijeva, uz ostalo, pravo testatora da pojedine nužne nasljednike liši prava na nužni nasljedni dio zbog njihovog rasipništva ili prezadruženosti, uz istovremeno prenošenje tog dijela na sljedeću generaciju potomaka.

Analiza razloga, uvjeta i pravnih dejstava lišenja u bosanskohercegovačkoj i komparativnom nasljednom pravu ukazuje na dvojak značaj ovog instituta u očuvanju egzistencijalne osnove porodice. Njime se primarno garantira preventivna zaštita potomcima lišenog nasljednika, a u isto vrijeme štiti se i on sam, jer mu se uskraćuje materijalna osnova za poduzimanje daljih štetnih aktivnosti kojima bi mogao potpuno ugroziti svoja imovinska prava i interese.

Budući da se u pojedinim zemljama Zapadne Evrope u procesu reforme nasljednog prava iskazuje tendencija preispitivanja svrhe postojanja instituta nužnog nasljeđivanja kao vida ograničenja slobode testamentarnog raspolaganja te ide ka suženju kruga nužnih nasljednika, to je cilj ovog rada raspraviti opravdava li institut lišenje nužnih nasljednika svoje postojanje u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine de lege ferenda.

Ključne riječi: Testament (oporuka); Nužno nasljeđivanje; Srodnici; Potomci.

1. UVOD

Zaštita imovinskih i lično-imovinskih porodičnih prava i interesa *inter vivos* pruža se njihovim subjektima putem porodičnopravne regulative, odnosno porodičnopravnih pravila imovinskog karaktera. Imovinski interesi članova porodice

Maja Čolaković, *Maja.Colakovic@unmo.ba*.

Ramajana Demirović, *ramajana.demirovic@unmo.ba*.

i srodnika *mortis causa* štite se putem pojedinih ustanova nasljednog prava. U onim pravnim porecima koji ga normiraju, što je slučaj s većinom zemalja kontinentalnog pravnog kruga,¹ to su prvenstveno pravila nužnog zakonskog nasljeđivanja.² Do primjene pravila nužnog zakonskog nasljeđivanja dolazi u slučajevima kada je ostavilac raspolagao svojom imovinom putem testamenta (oporuke).

Svi savremeni pravni poreci omogućavaju pojedincima da pod određenim, nacionalnim pravom propisanim uvjetima, slobodno raspolazu svojom imovinom za slučaj svoje smrti.³ Sloboda testamentarnog raspolaganja⁴ izvire iz jednog od temeljnih načela savremenog privatnog prava – načela autonomije volje. Praktična konkretizacija ovog načela u nasljednom pravu podrazumijeva da je svako slobodan ostaviti svoju imovinu ili jedan njen dio onome kome on želi. Testator može u testamentu odrediti nasljednike i nasljedne dijelove, ostaviti legat, imenovati izvršioca testamenta, sankcionirati nasljednike za određena neprihvatljiva i zlonamjerna postupanja prema ostaviocu i članovima njegove porodice putem instituta isključenja iz nasljedstva, a može i nužne nasljednike lišiti prava na nužni nasljedni dio. Uz to, nema smetnji da testamentom učini i određene izjave neimovinskog karaktera, poput priznanja vanbračnog očinstva/materinstva.

Neograničena sloboda testamentarnog raspolaganja sa sobom nosi mogućnost da testator u potpunosti „zaobiđe“ i najbliže članove porodice, ne ostavljajući im ni najmanji dio svoje imovine i ugrožavajući na taj način

¹ D. Softić Kadenić, „Instrumenti dugoročnog vezivanja imovine za slučaj smrti – pokušaj pozicioniranja Bosne i Hercegovine u odnosu na odabrane zemlje“, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 12/2014, 441 i 442; O. Antić, *Nasledno pravo*, Beograd 2011, 170.

² M. Załucki, „Protection of Family Against Testamentary Dispositions in English Law. Recent Case of Ilo v. Mitson: On the Road to a Regime of Forced Heirship“, *Studies in Law: Research Papers* 2016, No. 1 (18), Krakow 2016, 26.

³ Sloboda raspolaganja imovinom *mortis causa* najšira je, gotovo neograničena u zemljama anglo-američkog pravnog kruga, koje uopće ne poznaje institut nužnog nasljeđivanja. U engleskom pravu postoji institut *family provision*, čija su dejstva slična dejstvima nužnog nasljeđivanja. Vid.: D. Softić Kadenić, (2014), 441; Detaljnije o ograničenju slobode testiranja u državama *common law* sistema vid.: O. Antić, (2011), 179–182.

⁴ U pojedinim nacionalnim pravnim sistemima, osim slobode raspolaganja imovinom *mortis causa* putem testamenta, normirana je i sloboda sklapanja ugovora o nasljeđivanju, kojim jedna ili obje ugovorne strane raspoređuju svoju imovinu za slučaj smrti određivanjem nasljednika (univerzalna sukcesija) ili legatara (singularna sukcesija). Ovakav ugovor uveden je po prvi put i u bosanskohercegovačko pravo stupanjem na snagu Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine – ZN FBiH, *Službene novine FBiH*, br. 80/14. Vidjeti detaljnije o ovom ugovoru: E. Bikić; S. Suljević, *Nasljedno pravo*, Tešanj 2014, 165–182; M. Povlakić, D. Softić Kadenić, „Da li je potrebno uvesti nove forme raspolaganja *mortis causa* u nasljedno pravo u Bosni i Hercegovini?“, *Zbornik radova Aktualnosti iz građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 10/2012, 185–188; B. Krešić, „Ugovor o nasljeđivanju – novi institut nasljednog prava Federacije Bosne i Hercegovine“, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 13/2015, 5–12.

njihovu egzistenciju.⁵ Upravo zbog potrebe da se zaštite interesi određenih članova porodice, većina zakonodavstava predviđa izvjesna ograničenja ove slobode u vidu instituta nužnog nasljeđivanja. S druge strane, „kompenziranje“ ovakvog ograničenja osigurano je mogućnošću da ostavilac čak i pojedine nužne nasljednike, iz određenih razloga i pod određenim uvjetima, isključi iz naslijeđa ili ih liši nužnog nasljednog dijela.

Potrebno je naglasiti da svrha instituta isključenja nužnog nasljednika i lišenja nužnog dijela nije ista. Cilj isključenja iz naslijeđa je sankcionisanje određenih namjernih i neprihvatljivih postupaka nasljednika prema ostaviocu ili njemu bliskom članu porodice, dok lišenje ima zaštitnu funkciju, prvenstveno potomka u čiju korist se nužni nasljednik lišava nužnog dijela, a posredno i nasljednika koji ga biva lišen.

Upravo zbog činjenice da se lišenjem ostvaruje zaštita imovinskih interesa porodice za slučaj smrti, odnosno da institut lišenja ima značajan utjecaj na ostvarenje materijalne sigurnosti članova porodice, i to onih najugroženijih, čini se značajnim i zanimljivim analizirati ovaj institut nasljednog prava i ukazati na sporna pitanja koja se u vezi s njim pojavljuju u zakonodavstvu i praksi.

2. POJAM I PRAVNA PRIRODA PRAVA NA NUŽNI NASLJEDNI DIO

Određivanje pojma prava na nužni nasljedni dio u savremenoj pravnoj teoriji nije sporno. Ono je uglavnom definisano kao oblik ograničenja slobode testamentarnog raspolaganja u korist određenog kruga privilegovanih zakonskih nasljednika, radi zaštite njihovih interesa u slučajevima kada su nepravedno izostavljeni iz testamenta, odnosno ovlaštenje zakonom određenog kruga osoba da zahtijevaju određeni dio onog dijela zaostavštine koji bi im pripao da ostavilac nije sačinio testament.⁶ Stoga nužni nasljedni dio predstavlja dio zaostavštine kojim ostavilac nije mogao raspolagati, odnosno institut kojim se osigurava nasljednopravna zaštita određenim zakonskim nasljednicima od moguće zloupotrebe slobode (prava) testamentarnog raspolaganja. Promatrajući iz položaja ostavioca, nužno nasljeđivanje i nužni nasljedni dio predstavlja ograničenje slobode testamentarnog raspolaganja određenim dijelom zaostavštine u slučaju postojanja određenih, ostaviocu bliskih osoba iz reda zakonskih nasljednika.⁷

⁵ U njemačkoj doktrini razmatra se razlika između slobode testiranja i moći testiranja, odnosno pretvaranje slobode u moć, koja otvara prostor zloupotrebi te slobode. Vid. detaljnije o ovim stavovima njemačke doktrine u: D. Softić Kadenić, (2014), 442.

⁶ B. Blagojević, *Nužni deo, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, tom drugi, Službeni list SFRJ, Beograd 1978, 465; Sličnu definiciju daju: N. Krstić, „Određivanje veličine nužnog dela“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 2013, 437; O. Antić, *Nasledno pravo*, Beograd 2008, 185.

⁷ M. Zalucki, 28.

Važeći nasljednopravni propisi u Bosni i Hercegovini, ZN FBIH, Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske⁸ i Zakon o nasljeđivanju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁹ istovjetno definišu pojam nužnog nasljednog dijela, kao „dio zaostavštine kojim ostavilac nije mogao raspolagati“.¹⁰ Gotovo identično određenje pojma nužnog nasljednog dijela zastupljeno je u propisima o nasljeđivanju u pojedinim državama nastalim disolucijom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu: SFRJ) – Srbiji, Sloveniji, Crnoj Gori.¹¹ Nešto drugačiju stilizaciju odredbi o nužnom dijelu nalazimo u Zakonu o nasljeđivanju Hrvatske, u kojem je normirano da je nužni dio pravo koje pripada pojedinom nužnom nasljedniku i da su pobojna raspolaganja za slučaj smrti koja su suprotna nečijem pravu na nužni dio.¹² Makedonski Zakon o nasljeđivanju određuje nužni dio kao dio ostavine koji pripada nužnim nasljednicima „u slučaju kada je ostavilac raspolagao ostavinom“.¹³

Analizirajući institut nužnog nasljednog dijela iz perspektive ostavioca, može se zaključiti da i u pravnoj teoriji i zakonodavstvima zemalja koje poznaju ovaj institut, postoji jedinstven stav kako je riječ o ograničavanju slobode testiranja, odnosno obavezi ostavioca da određenom krugu bliskih članova porodice ostavi dio zaostavštine, usprkos njegovoj želji da je za slučaj svoje smrti ostavi nekoj drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi. Posmatrajući taj institut iz perspektive nužnog nasljednika, radi se o pravu da se zahtijeva dio zaostavštine.

U pravnoj teoriji se raspravlja i o pravnoj prirodi ovog instituta, pa se govori o pravu na nužni nasljedni dio kao nasljednom (stvarnom) ili obligacionom pravu, imajući u vidu način na koji je on normiran u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima.¹⁴

U jednoj grupi zakonodavstva, u koju se ubraja i bosanskohercegovačko, pravo na nužni nasljedni dio normirano je kao nasljedno pravo,¹⁵ dok

⁸ Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske – ZN RS, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09, 55/09. i 91/16, 28/19 i 82/19.

⁹ Zakon o nasljeđivanju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – ZN BD, *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH*, br. 36/17.

¹⁰ Vid.: ZN FBIH, čl. 29. st. 1; ZN RS, čl. 31. st. 1; ZN BD, čl. 33. st. 1.

¹¹ Vidjeti npr.: Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije iz 1995 – ZN SRB (prečišćeni tekst, avgust 2017), *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 46/95, 101/2003, čl. 40. st. 1; Zakon o nasljeđivanju Republike Slovenije iz 1976 – ZN SL, *Uradni list Republike Slovenije*, br. 73/04, čl. 26. st. 1; Zakon o nasljeđivanju Crne Gore iz 2008 – ZN CG, *Službeni list Crne Gore*, br. 74/08, čl. 28. st. 1.

¹² Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske iz 2003 – ZN RH, prečišćeni tekst na snazi od 15. 02. 2019, *Narodne novine R. Hrvatske*, br. 48/03, 163/03, čl. 70. st. 1. i 2.

¹³ Zakon o nasljeđivanju Republike Sjeverne Makedonije iz 1996 – ZN SM, čl. 31. st. 1.

¹⁴ S. Marković, *Nasledno pravo*, Beograd 1981, 187–191; O. Antić, (2011), 173–175.

¹⁵ ZN FBIH, čl. 30; ZN RS, čl. 32; ZN BD, čl. 34; U navedenoj odredbi ZN RS predviđena je i mogućnost da ostavilac odredi da nužni nasljednik primi svoj dio i u određenim stvarima,

su u drugoj grupi ona zakonodavstva koja ovom institutu daju obligacionopravni karakter.¹⁶ Od zemalja nasljednica nekadašnje SFRJ u drugu grupu spada Srbija.¹⁷ Nasljednopravna priroda prava na nužni nasljedni dio podrazumijeva mogućnost postavljanja stvarnopravnog zahtjeva za njegovo namirenje, dok obligacionopravni karakter znači mogućnost postavljanja zahtjeva za isplatu visine vrijednosti nužnog dijela.¹⁸ Kako se naglašava u doktrini, pravna priroda nužnog nasljednog dijela uvjetuje karakter onoga „što će nužni nasljednik moći zahtijevati ukoliko je povrijeđen njegov nužni dio“, pa će testamentarni nasljednici nužnom nasljedniku „morati prepustiti ono što su naslijedili“ ili mu isplatiti odgovarajući iznos u novcu.¹⁹

Reforma nasljednog prava u pojedinim zemljama Zapadne Evrope donosi tendencije preispitivanja instituta nužnog nasljeđivanja, kojem se zamjera da je zasnovan na „prevaziđenim socijalnim pretpostavkama“.²⁰ Jedan od aspekata revizije upravo se tiče njegove pravne prirode, jer se nužni nasljedni dio sada određuje isključivo u novcu, a ne naturi.²¹ Analize odredaba novih zakona o nasljeđivanju koji važe na prostoru Bosne i Hercegovine i njihova komparacija s rješenjem ranije važećeg Zakona o nasljeđivanju Bosne i Hercegovine iz 1980. god.²² pokazuje da u ovom segmentu nisu

pravima ili u novcu, dok ZN FBiH i ZN BD propisuju još i mogućnost da sud odluči, na zahtjev stranaka, kad nađe da je to opravdano, da nužnom nasljedniku pripadne dio u određenim stvarima, pravima ili novcu, ako to već nije učinio ostavilac pravnim poslom.

Ovdje, među ostalima, spadaju još i pravo Španije, Italije, Belgije, Luksemburga. Vid.: O. Antić, (2011), 173–174

¹⁶ To su, između ostalih, zakonodavstvo Francuske, Austrije i Njemačke. Vid.: O. Antić, (2011), 174–175. U ovu grupu spada i mađarsko pravo. Vid.: M. Csöndes, D. Klasiček, „Pravna narav nužnog dijela u hrvatskom i mađarskom nasljednom pravu“, *Suvremeni pravni izazovi: EU – Mađarska – Hrvatska* (M. Župan, M. Vinković, ured.), Pečuh – Osijek 2012, 380.

¹⁷ Važeći Zakon o nasljeđivanju Srbije normira u čl. 43. prirodu prava na nužni dio, određujući u st. 1. da „nužnom nasljedniku pripada novčana protivvrednost nužnog dela (obligaciono pravo)“, dok je u st. 2. propisano da „na zahtev nužnog naslednika, sud može odlučiti da ovom pripadne određeni deo stvari i prava koji čine zaostavštinu (stvarno pravo)“. Shodno st. 3., ove odredbe važe „samo ako ostavilac u zaveštanju ne odredi prirodu nužnog dela“. Ovine je, kako ističe pravna teorija, Srbija prva od zemalja sljedbenica rimske pravne tradicije koja je napustila nasljednopravnu (stvarnopravnu) prirodu prava na nužni dio. Vid.: O. Antić, (2011), 175.

¹⁸ O posljedicama ove podjele pravne prirode prava na nužni dio u praksi vidjeti detaljnije: O. Antić, (2011), 175–177.

¹⁹ D. Klasiček, „Nužni dio: u naturi ili novcu?“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2013, 352.

²⁰ D. Softić Kadenić, „Novo nasljedno pravo u entitetima Bosne i Hercegovine de lege lata i de lege ferenda“, *Nova pravna revija* 2/2011, 37 i 38.

²¹ *Ibid.*

²² Zakona o nasljeđivanju Bosne i Hercegovine iz 1980, *Službeni list SR BiH*, br. 7/80; Član 30. ovog zakona glasi: „Nužnom nasljedniku pripada određeni dio svake stvari i prava koja sačinjavaju zaostavštinu, ali ostavilac može odrediti da nužni nasljednik primi svoj dio i u određenim stvarima, pravima ili u novcu.“

učinjene znatnije izmjene, jer je pravo na nužni dio i dalje primarno nasljednopravne prirode, dok je njegovo određivanje u novčanoj protivvrijednosti moguće izuzetno, na temelju volje ostavioca, odnosno u FBiH-u i BD-u još i odluke suda, a na zahtjev (nužnih) nasljednika.

3. LIŠENJE NUŽNOG NASLJEDNOG DIJELA

Ograničenje slobode testiranja izraženo kroz institut nužnog nasljeđivanja moguće je „kompenzirati“ putem instituta iznasljeđenja, odnosno razbaštinjenja nužnih nasljednika.²³ Razbaštinjenje ili iznasljeđenje (*exhereditatio*) predstavlja opravdano oduzimanje prava na nužni nasljedni dio, a može se provesti u vidu isključenja nužnih nasljednika (*exhereditatio nota causa*) ili lišenja nužnog nasljednog dijela (*exhereditatio bona mente*).²⁴ „Opravdanost“ isključenja, odnosno lišenja, manifestuje se u uvjetima za njihovu primjenu, a tako normiranim uvjetima istovremeno se štiti nasljednik od zloupotrebe navedenih pravnih sredstava koju bi mogao počiniti ostavilac.

Razlike između ova dva vida ekshereditacije postoje u pogledu razloga koji do njih dovode i svrhe koja se njima nastoji postići. Isključenje nužnog nasljednika iz nasljeđivanja predstavlja građanskopravnu sankciju određenog nasljednika za društveno neprihvatljiva ponašanja prema ostaviocu, njemu bliskoj osobi, javnom poretku i moralu društva.²⁵ Takva ponašanja su u nasljednopravnim propisima u Bosni i Hercegovini definisana putem normiranja razloga za isključenje. Tako se, shodno ZN FBiH, iz nasljeđivanja može isključiti nužni nasljednik koji se povredom neke zakonske ili moralne obaveze koja proizlazi iz njegovog porodičnog odnosa s ostaviocem teže ogriješio prema ostaviocu, ako je namjerno počinio neko teže krivično djelo prema njemu ili njegovom bračnom partneru, djetetu ili roditelju, ako je počinio neko od krivičnih djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine ili čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom ili se odao neradu ili nepoštenu životu.²⁶ Dakle, cilj ovog oblika iznasljeđenja usmjeren je samo i isključivo na to da se kazni određeni nužni nasljednik, odnosno da on ne dobije dio zastavštine koji bi mu, da nije isključen, pripao. Pitanje dalje pravne sudbine tog dijela zaostavštine nije obuhvaćeno institutom isključenja i zavisi od niza drugih okolnosti, te mogućnosti primjene principa predstavljanja i pripraštaja.²⁷

²³ M. Zalucki, 18.

²⁴ D. Bago, N. Traljić, Z. Petrović, M. Povlakić, *Osnovi nasljednog prava*, Sarajevo 1991, 65.

²⁵ B. Blagojević, 479; N. Stojanović, „Isključenje iz nasleđa po novom Zakonu o nasljeđivanju Republike Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 1998, 174.

²⁶ Vidjeti: ZN FBiH, čl. 45. st. 1; Treba napomenuti da ZN RS (čl. 47.) i ZN BD (čl. 49.) sadrže istovjetne razloge za isključenje kao i ZN FBiH, izuzev razloga koji se odnosi činjenje krivičnog djela protiv integriteta BiH ili čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

²⁷ B. Blagojević, 482.

Kako je već naglašeno u uvodnom dijelu ovog rada, za razliku od isključenja, lišenje prava na nužni nasljedni dio u korist potomaka lišenog nasljednika nema isključivo za cilj sankcionisati nužnog nasljednika. Njegov primarni cilj je zaštita imovinskih interesa porodice, jer omogućava potomcima lišenog nasljednika da umjesto njega koji je prezadužen ili rasipnik, oni naslijede ostavioca.²⁸ To ne znači da je iz instituta lišenja nužnog nasljednog dijela u potpunosti isključen element sankcije. Naprotiv, iz percepcije lišene osobe, lišenje predstavlja oduzimanje mu određene imovinske vrijednosti i njeno „prenošenje“ pojedinim njegovim potomcima. Sankcionisanje lišenog i isključenog nužnog nasljednika se razlikuje u tome što se isključeni nužni nasljednik sankcioniše za određena društveno neprihvatljiva ponašanja usmjerena prema ostaviocu ili njemu bliskoj osobi, odnosno integritetu države i vrijednostima zaštićenim međunarodnim pravom, a kod lišenja se lišena osoba kažnjava za rastrošan i rasipnički način života kojim ugrožava ne samo svoj, već i egzistencijalni minimum svojih potomaka. Uz to, ovim institutom se posredno pruža određeni vid zaštite i lišenom potomku, jer bi mu dobivanje dijela zaostavštine na ime nužnog nasljednog dijela omogućilo dalje poduzimanje različitih štetnih aktivnosti i upražnjavanje navika koje su ga i dovele u stanje prezaduženosti.²⁹ Iz naprijed navedenog nesumnjivo proizlazi zaključak da je svrha instituta lišenja nužnog nasljednog dijela u korist potomaka višestruka i podrazmijeva: preventivnu zaštitu imovinskih interesa potomaka lišenog nužnog nasljednika, zaštitu lišenog nužnog nasljednika, te u konačnici sankcionisanje rastrošnog načina života kojim se dovodi u pitanje porodična imovina odnosno osnova egzistencije najugroženijih i najosjetljivijih članova porodice.³⁰ Stoga se čini sasvim ispravnim, kako se to i navodi u teoriji, ovaj vid opravdanog iznasljeđenja nazvati iznasljeđenjem, odnosno „isključenjem sa dobrom namjerom“³¹ ili „razbaštinjenjem u dobroj namjeri“.³²

U pravnoj teoriji je institut lišenja nužnog nasljednog dijela prepoznat kao nasljednopravni institut ustanovljen u svrhu korekcije imperativnog nužnog nasljeđivanja,³³ odnosno pravno sredstvo za ukidanje prava na nužni dio³⁴ ili vrsta razbaštinjenja koja omogućava potomcima ostaviočevog lišenog potomka da naslijede njegov nužni dio.³⁵ Dakle, riječ je o izjavi

²⁸ N. Gavella, *Nasljedno pravo*, Zagreb 1990, 145.

²⁹ B. Blagojević, 482.

³⁰ B. Blagojević, 482; N. Stojanović, 175.

³¹ S. Marković, 206.

³² D. Đurđević, *Institucije naslednog prava*, Beograd 2015, 229.

³³ Vid.: E. Bikić, S. Suljević, 111; D. Bago, N. Traljić, Z. Petrović, M. Povlakić, 68; O. Antić, (2008), 199.

³⁴ B. Blagojević, 482.

³⁵ N. Gavella, 145.

ostaviočeve posljednje volje date na način određen imperativnim propisima, kojom u potpunosti ili djelomično lišava nužnog dijela jednog ili više nužnih nasljednika u korist svojih i njegovih potomaka.³⁶

Lišenje nužnog nasljednog dijela institut je koji postoji u najvećem broju nacionalnih pravnih poredaka. Ipak, ne poznaju ga sve zemlje u kojima je normiran institut nužno nasljeđivanje.³⁷

3.1. Nužni nasljednici na koje se odnosi lišenje

Nužnim nasljednikom smatra se ona osoba koja ima pravo naslijediti određeni dio zaostavštine, unatoč nesumnjivo iskazanoj posljednjoj volji ostavioca da drugačije raspodijeli imovinu za slučaj svoje smrti. Nužni nasljednici svoje pravo na dio zaostavštine temelje na imperativnim zakonskim normama, što znači da ono ne ovisi o volji ostavioca. Krug nužnih nasljednika u pravilu je normiran taksativno. Oni su po uzoru na „redovno“ zakonsko nasljeđivanje raspoređeni u nužne nasljedne redove, pri čemu se u pojedinim zakonodavstvima za određene nužne nasljednike traži ispunjenje dodatnih uvjeta (nesposobnost za privređivanje, nedostatak minimalnih sredstava za vlastitu egzistenciju i sl.).³⁸ U drugim zakonodavstvima nisu normirani dodatni uvjeti niti u tom smislu postoji razlika među nužnim nasljednicima.³⁹ Krug nužnih nasljednika u svim zakonodavstvima nije jednak, pa u nekima obuhvata samo potomke i bračnog/vanbračnog partnera, a u drugima i pojedine pretke ostavioca.⁴⁰

Nužnim nasljednicima u ZN FBiH i ZN BD smatraju se bračni (vanbračni)⁴¹ partner ostavioca, njegova djeca i usvojenici iz potpunog usvojenja,⁴² dok će ostali potomci ostavioca, njegovi roditelji, braća i sestre i usvojenici iz nepotpunog usvojenja i njihovi potomci biti nužni nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život.⁴³ Usvojeni-

³⁶ A. Talanda, I. Talandová, “A Brief Insight into Disinheritance“, *International and Comparative Law Review* Vol. 16. 1/2016, 153.; N. Krstić, 444.

³⁷ Lišenje nužnog dijela ne postoji u mađarskom pravnom sistemu. Vid.: M. Csöndes, D. Klasiček, 392.

³⁸ Tako je, npr. u zakonodavstvu Hrvatske (čl. 69. ZN RH), Srbije (čl. 39. ZN SRB), Slovenije (čl. 25. ZN SL), Crne Gore (čl. 27. ZN CG).

³⁹ Primjer je mađarsko zakonodavstvo. Vid.: M. Csöndes, D. Klasiček, 383.

⁴⁰ Vidjeti komparativni prikaz kruga nužnih nasljednika u pojedinim evropskim državama: N. Stojanović, *Nasledno pravo*, Niš 2011, 143–146.

⁴¹ Dok ZN FBiH (čl. 9.) i ZN BD (čl. 9.), sadrže izričite odredbe kojima izjednačavaju vanbračnog partnera s bračnim u pogledu nasljeđivanja na temelju zakona, ZN RS-a nema takvu odredbu.

⁴² ZN FBiH, čl. 28. st. 1; ZN BD, čl. 32. st. 1.

⁴³ ZN FBiH, čl. 28. st. 2; ZN RS, čl. 30. st. 2; ZN BD, čl. 32. st. 2.

ci iz nepotpunog usvojenja i njihovi potomci pritom moraju zadovoljavati uvjet vezan i za „redovno“ zakonsko nasljeđivanje – da im pravo nasljeđivanja usvojitelja prilikom zasnivanja usvojenja nije sasvim isključeno ili ograničeno.⁴⁴ Zakon o nasljeđivanju RS sadrži slično rješenje, pri čemu se za usvojenike iz nepotpunog usvojenja ne traži ostvarenje dodatnih uvjeta (nesposobnost za rad i nedostatak nužnih sredstava za život).⁴⁵ Nasuprot ovakvim rješenjima, u dijelu komparativnog prava u novije vrijeme optira se za suženje kruga nužnih nasljednika, što je posljedica promjene stavova o svrsi i karakteru instituta nužno nasljeđivanje.⁴⁶

Za razliku od isključenja nužnog nasljednika iz nasljedstva, koje se može odnositi na sve nužne nasljednike, lišenje nužnog nasljednog dijela odnosi se isključivo na potomke ostavioca koji bi u konkretnom slučaju imali pravo na nužni dio. Pod potomcima ostavioca u ovom kontekstu podrazumijevaju se njegova djeca i njihovi potomci, usvojenici iz potpunog i nepotpunog usvojenja i njihovi potomci. Imajući u vidu ravnopravnost bračne i vanbračne djece i njihovih potomaka u pogledu nasljeđivanja, nužnog nasljednog dijela mogu biti lišeni i bračni i vanbračni potomci.⁴⁷

Iako je krug nužnih nasljednika u uporednom pravu različito određen, u onim zakonodavstvima koja ga normiraju, institut lišenja nužnog nasljednog dijela odnosi se isključivo na potomke ostavioca koji su u konkretnom slučaju nužni nasljednici.⁴⁸ Takvo rješenje je logično, imajući u vidu svrhu ustanove lišenja, o čemu je već bilo riječi.⁴⁹

3.2. Razlozi za lišenje

Da bi lišenje bilo opravdano, odnosno punovažno, osim postojanja volje ostavioca da liši određenog nužnog nasljednika (*animus exheredandi*), mora biti ostvaren i neki od zakonom normiranih razloga. Prezaduženost i rasipništvo su dva razloga koja su u bosanskohercegovačkom,⁵⁰ ali i većini drugih za-

⁴⁴ ZN FBiH, čl. 22. st. 1; ZN BD, čl. 23. st. 1; ZN RS, čl. 21. st. 1.

⁴⁵ ZN RS, čl. 30. Odredba o nužnim nasljednicima, odnosno čl. 30. (st. 1. i 2) ZN RS bio je početkom 2019. predmet ocjene Ustavnog suda Republike Srpske. Inicijativa za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti navedenih odredaba rezultirala je odlukom Ustavnog suda o neusklađenosti s Ustavom Republike Srpske čl. 30. st. 2. ZN RS u dijelu koji glasi “... Njegovi usvojenici i njihovi potomci” – Odluka Ustavnog suda Republike Srpske, br. U-24/18, *Službeni glasnik RS*, br. 28/19. Ovaj stav Suda kasnije je verifikovan i u Zakonu o izmjenama Zakona o nasljeđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 82/19.

⁴⁶ D. Softić Kadenić, (2011), 37. i 38.

⁴⁷ B. Blagojević, 483.

⁴⁸ Vidjeti, primjera radi, ZN RH, čl. 88; ZN SRB, čl. 64; ZN SL, čl. 45.

⁴⁹ Supra.

⁵⁰ ZN FBiH, čl. 48. st. 1; ZN RS, čl. 50. st. 1; ZN BD, čl. 52. st. 1.

konodavstava⁵¹ normirana kao razlozi zbog kojih će pojedini potomak ostavio biti lišen nužnog dijela. Određeni su alternativno, a moraju postojati kako u trenutku lišenja, tako i u vrijeme ostaviteljeve smrti. Nasljednopravnim propisima nije normirano šta podrazumijevaju pravni standardi „prezaduženost“ i „rasipništvo“, niti su normirani kriteriji za njihovo određivanje, tako da se oni tumače u sudskoj praksi u odnosu na okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Potpune odgovore na ova pitanja ne daje ni pravna teorija. Kada govorimo o prezaduženosti, u teoriji se naglašava kako je jasno jedino to da još uvijek nema jedinstvene definicije prezaduženosti fizičkih osoba,⁵² uslijed čega su često u upotrebi, iako manjkave, definicije koje u određivanju prezaduženosti za polaznu osnovu imaju odnos duga i raspoloživog dohotka, odnosno trajniji nesrazmjer između aktive i pasive.⁵³ U starijoj teoriji zauzet je stav da bi u slučaju prezaduženosti pasiva trebala prelaziti aktivu za najmanje $\frac{1}{4}$ njene vrijednosti.⁵⁴ Prema novijim stavovima u teoriji, sud (notar) mora u svakom konkretnom slučaju ispitati sve relevantne okolnosti, s posebnim osvrtnom na to da li uslijed ponašanja nužnog nasljednika – potomka ostavio, njegovi dugovi u dužem vremenskom periodu u većem obimu prelaze vrijednost njegove imovine. Pritom se cijene i okolnosti vezane za mogućnost da taj potomak u dogledno vrijeme ostvari prihode (njegov posao, visina primanja, ekonomsko okruženje, eventualni kredit i vrijeme njegove otplate itd.) kojima bi mogao sanirati svoje gubitke. Ako se utvrdi da to neće biti moguće, on će biti smatran prezaduženim.⁵⁵

Što se rasipništva tiče, radi se o situaciji u kojoj osoba troši puno više nego što su njeni prihodi, i to traje duže vrijeme. Takvo trošenje sredstava najčešće je posljedica socijalno neprihvatljivog ponašanja – konzumacija alkohola i opojnih sredstava, kockanje, kupovina pretjerano luksuznih stvari (nakit, skupocjeni automobili i sl.), besposličarenje itd. Kao trošenje se može okvalifikovati i neracionalno poslovanje, kakvo je prodaja stvari u bescenje ili propuštanja poduzimanja radnji kojima bi se imovina uvećala (potraživanje duga i sl.).⁵⁶ Iz takvog ponašanja nužnog nasljednika nesumnjivo proizlazi da će u konačnici doći do trajnog i nepovratnog umanjenja njegove imovine.⁵⁷

⁵¹ Vidjeti: ZN CG, čl. 47; ZN RH, čl. 88; ZN SRB, čl. 64; ZN SL, čl. 45; ZN SM, čl. 49.

⁵² D. Bodul, S. Grbić, „Kriterij prezaduženosti kao diskriminacijski element za obavljanje javnobilježničke službe: hrvatsko rješenje i europska iskustva“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1/2014, 197.

⁵³ O. Antić, (2011), 209.

⁵⁴ B. Blagojević, *Nasledno pravo u Jugoslaviji*, Beograd 1979, 232, prema: O. Antić, (2011), 209.

⁵⁵ E. Bikić, S. Suljević, 112.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ O. Antić, (2011), 209.

U doktrini se navodi kako za pojam rasipništva u slučaju lišenja nije nužno da je osobi oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, odnosno da postojanje sudske odluke o oduzimanju/ograničenju poslovne sposobnosti samo dodatno usložnjava pitanje lišenja nužnog nasljednog dijela. Osoba kojoj je oduzeta/ograničena poslovna sposobnost ne može u potpunosti samostalno raspolagati svojom imovinom, pa u tom smislu ne može ni biti rasipnik, čime se dovodi u pitanje potreba da ju se liši nužnog nasljednog dijela. Ipak, kako ističe Antić, imajući u vidu zakonske odredbe kojima je normirano lišenje, i u ovakvim slučajevima ta ustanova je opravdana.⁵⁸

3.3. Osobe u čiju se korist lišenje određuje

Da bi lišenje bilo punovažno, moraju biti ispunjeni određeni uvjeti. Ti se uvjeti tiču osoba u čiju se korist lišenje određuje. Shodno odredbama ZN FBiH, ZN RS i ZN BD, potomak ostavioca može biti lišen svog nužnog dijela samo u korist svojih potomaka, a ne u korist bilo koje osobe, odnosno drugog nasljednika.⁵⁹ U teoriji se ističe da je ovdje u pitanju „voljno uvođenje prava predstavljanja za određeni slučaj i pod određenim uslovima“.⁶⁰

Uvjeti za lišenje djelomično se razlikuju u ZN RS u odnosu na ZN FBiH i ZN BD. Shodno odredbama ZN RS, u pitanju su „maloljetni ili punoljetni potomci koji su nesposobni za privređivanje“,⁶¹ dok se odredbama ZN FBiH i ZN BD za „maloljetne ili punoljetne potomke koji su nesposobni za rad“ zahtijeva kumulativno još i to da „nemaju nužnih sredstava za život“.⁶² Ti uvjeti moraju biti ispunjeni u trenutku otvaranja nasljeđa.⁶³ Ovako stilizirane odredbe ZN RS u praksi mogu izazvati nedoumice u slučajevima kada punoljetni potomci, mada nisu sposobni za privređivanje, imaju vlastitu imovinu stečenu na druge načine – nasljeđivanjem, poklonom itd. Iz tumačenja zakonskih odredaba zaključuje se kako će lišenje učinjeno u njihovu korist biti punovažno, odnosno činjenica da oni imaju dovoljno imovine za osiguranje egzistencije neće utjecati na lišenje njihovog pretka u njihovu korist. Što se tiče maloljetnih potomaka, iz odredaba sva tri zakona proizlazi da se na njih ne odnose dodatni uvjeti koji se odnose na punoljetne potomke, odnosno da se lišenje uvijek određuje u njihovu korist, neovisno o njihovoj sposobnosti za rad (privređivanje) ili obimu njihove imovine. Takvo rješenje upravo odražava svrhu ovog instituta.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ ZN FBiH, čl. 48. st. 1; ZN RS, čl. 50. st. 1; ZN BD, čl. 52. st. 1.

⁶⁰ O. Antić, (2011), 208.

⁶¹ ZN RS, čl. 50. st. 1.

⁶² ZN FBiH, čl. 48. st. 2; ZN BD, čl. 52. st. 2.

⁶³ ZN FBiH, čl. 48. st. 2; ZN RS, čl. 50. st. 2; . ZN BD, čl. 52. st. 2.

Zakoni o nasljeđivanju FBiH i ZN BD izričito propisuju da će lišeni nasljednik moći naslijediti ostavioca ako pretpostavke za lišenje više ne budu postojale u trenutku ostaviočeve smrti.⁶⁴ Praktično govoreći, to znači da je nasljednik na određeni način promijenio dotadašnje „socijalno neprihvatljivo“ ponašanje i način života, smanjio dugove, racionalizovao svoje trošenje, zaposlio se ili na drugi prihvatljiv način ostvario prihode. ZN RS ne sadrži ovakvu odredbu.

Što se obima lišenja tiče, sva tri zakona propisuju da ostavilac može svog potomka lišiti njegovog nužnog dijela u potpunosti ili djelomično.⁶⁵ Ako se radi samo o djelomičnom lišenju, lišeni nasljednik nasljeđuje onaj dio kojeg nije lišen.⁶⁶

U komparativnom pravu, barem kad je riječ o zemljama nasljednicama SFRJ, pitanje osoba u čiju se korist lišenje određuje normirano je na način sličan onom u zakonima o nasljeđivanju koji vrijede na prostoru Bosne i Hercegovine. U nekima od njih, npr. u zakonodavstvu Slovenije i Srbije, kao uvjet je određena nesposobnost za privređivanje,⁶⁷ dok je u drugima, poput crnogorskog, nužno kumulativno ispunjenje dva uvjeta – nesposobnost za rad i nedostatak sredstava za egzistenciju.⁶⁸ Izvjesne razlike u odnosu na bosanskohercegovačko pravo postoje u pojedinim od ovih zakonodavstava u pogledu određivanja kruga osoba u čiju se korist nužni nasljednik lišava – u Sloveniji i Srbiji taj krug je ograničen samo na djecu i unuke lišenog, a ne sve njegove potomke.⁶⁹

3.4. Način i pravna dejstva lišenja

Lišenje nužnog dijela mora se učiniti u odgovarajućoj formi, u protivnom je nevaljano. Shodno odredbama ZN FBiH i ZN BD, izjava se daje na izričit način u testamentu ili ugovoru o nasljeđivanju. U ZN RS, budući da ne normira ugovor o nasljeđivanju, to je moguće učiniti samo u testamentu. Potrebno je izričito imenovati nasljednika kojeg se lišava nužnog dijela, navodeći pritom podatke za njegovu pouzdanu identifikaciju te navesti razlog lišenja.

U doktrini se raspravlja o tome treba li ostavilac poimenično odrediti potomke u čiju korist se ustanovljava lišenje. Prema stavu dijela doktrine, to uopće nije nužno jer je protivno prirodi i cilju ovog instituta, kao i prirodi

⁶⁴ ZN FBiH, čl. 48. st. 4; ZN BD, čl. 52. st. 4.

⁶⁵ ZN FBiH, čl. 48. st. 1; ZN RS, čl. 50. st. 1; ZN BD, čl. 52. st. 1.

⁶⁶ ZN FBiH, čl. 48. st. 3; ZN BD, čl. 52. st. 3.

⁶⁷ ZN SL, čl. 45; ZN SRB, čl. 65. st. 2.

⁶⁸ ZN CG, čl. 47. st. 2.

⁶⁹ ZN SL, čl. 45; ZN SRB, čl. 65.

nužnog dijela koji je normiran imperativnim normama.⁷⁰ Lišenje se mora odnositi na sve potomke lišenog, pod uvjetom da ispunjavaju opće pretpostavke da budu nasljednici. S druge strane, pojedini autori ističu kako zakonske odredbe ne postavljaju nikakva ograničenja u pogledu mogućnosti da ostavilac dio koji bi trebao pripasti lišenom ostavi samo jednom njegovom potomku, nekima od njih ili svima u jednakim ili nejednakim dijelovima, premda bi volja ostavioca zbog svrhe nužnog nasljeđivanja u tom smislu trebala biti ograničena. Stoga bi lišenje trebalo biti srazmjerno, obuhvaćajući svakog od tih potomaka.⁷¹ S ovakvim stavom se valja složiti, imajući u vidu da u suštini instituta lišenje nužnog nasljednika leži upravo zaštita imovinskih interesa i egzistencije potomaka pa je logično da svi oni budu podjednako zaštićeni.

Potomci lišenog nasljednika nasljeđuju po vlastitom pravu, što znači da nasljeđuju nužni dio uz ispunjenje ranije navedenih posebnih uvjeta, ako se u konkretnom slučaju mogu pojaviti kao nužni nasljednici (nisu nedostojni ili isključeni, nisu se odrekli nasljeđa). Za razliku od isključenja, kod kojeg je moguća primjena prava predstavljanja i prava priraštaja, kod lišenja nužnog dijela nema mjesta primjeni ovih instituta, jer nasljeđuju isključivo potomci lišenog nasljednika pod uvjetom da su u trenutku otvaranja nasljeđa maloljetni ili punoljetni, a nesposobni za rad i bez nužnih sredstava za egzistenciju. Ako takvi ne postoje, neće doći do lišavanja nužnog nasljednika, nego će on naslijediti ostavioca.

4. ZAKLJUČAK

Odnosi koji nastaju između članova porodice primarno su lični odnosi. Ipak, uspješna realizacija većine porodičnih funkcija pretpostavlja postojanje određene materijalne osnove, koja se za života članova porodice štiti odgovarajućim porodičnopravnim i općim pravilima imovinskog prava. Zaštita porodične imovine kao egzistencijalne jezgre za slučaj smrti štiti se određenim nasljednopravnim mehanizmima, među koje spadaju instituti nužnog nasljeđivanja te lišenja nužnog nasljednog dijela.

Unatoč prisutnom trendu preispitivanja opravdanosti postojanja instituta nužnog nasljeđivanja u dijelu uporednog prava, zasnovanom na ideji o njegovoj prevaziđenosti u savremenim društveno-ekonomskim uvjetima, uvidom u odabrana uporednopravna rješenja dolazi se do zaključka da nužno nasljeđivanje još uvijek ima značajnu ulogu u zaštiti određenih zakonskih

⁷⁰ M. Kreč, Đ. Pavić, *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Zagreb 1964, 137, prema: D. Bago, N. Traljić, Z. Petrović, M. Pvlakić, 69; O. Antić, (2008), 200 i 201; E. Bikić, S. Suljević, A. Brkić, *Osnove nasljednog materijalnog prava u Bosni i Hercegovini*, Zenica 2018, 110 i 111.

⁷¹ D. Bago, N. Traljić, Z. Petrović, M. Pvlakić, 69.

nasljednika od moguće zloupotrebe slobode (prava) testamentarnog raspolaganja ostavioca. S tim u vezi, i najveći broj nacionalnih pravnih poređaka poznaje institut lišenja nužnog nasljednog dijela, dok su zakonodavstva poput mađarskog koje poznaje nužno nasljeđivanje ali ne i lišenje nužnog dijela, još uvijek izuzetak.

Lišenje nužnog nasljednog dijela kao oblik opravdanog razbaštinjenja nužnog nasljednika ima višestruk značaj. On podrazumijeva preventivnu zaštitu imovinskih interesa potomaka lišenog nužnog nasljednika, zaštitu lišenog nužnog nasljednika te u konačnici sankcionisanje rastrošnog načina života kojim se dovodi u pitanje porodična imovina odnosno osnova egzistencije najugroženijih članova porodice.

Imajući u vidu dati bosanskohercegovački socijalno-ekonomski kontekst, čije je obilježje odsustvo primjerenih modela i programa pomoći za članove društva koji nemaju dovoljno vlastite imovine i sredstava za zadovoljenje egzistencijalnih potreba, postojanje instituta lišenja nužnog nasljednog dijela u korist potomaka kojim se štiti kako imovina nasljednika koji se lišava tako i imovina sljedeće generacije njegovih potomaka, sasvim je opravdano i neophodno.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Antić, Oliver, *Nasledno pravo*, Beograd 2008;
2. Antić, Oliver, *Nasledno pravo*, Beograd 2011;
3. Bago, Drago, Traljić, Nerimana, Petrović, Zdravko, M., Povlakić, Meliha, *Osnovi nasljednog prava*, Sarajevo 1991;
4. Bikić, Enes, Suljević, Sefedin, *Nasljedno pravo*, Tešanj 2014;
5. Bikić, Enes; Suljević, Sefedin; Brkić, Alaudin, *Osnove nasljednog materijalnog prava u Bosni i Hercegovini*, Zenica 2018;
6. Blagojević, Borislav, *Nasledno pravo u Jugoslaviji*, Beograd 1979;
7. Blagojević, Borislav, *Nužni deo*, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, tom drugi, Službeni list SFRJ, Beograd 1978;
8. Bodul, Dejan, Grbić, Sanja, „Kriterij prezaduženosti kao diskriminacijski element za obavljanje javnobilježničke službe: hrvatsko rješenje i europska iskustva“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1/2014;
9. Csöndes, Mónika, Klasiček, Dubravka, „Pravna narav nužnog dijela u hrvatskom i mađarskom nasljednom pravu“, *Suvremeni pravni izazovi: EU – Mađarska – Hrvatska* (Župan, Mirela, Vinković, Mario ured.), Pečuh – Osijek 2012;
10. Đurđević, Dejan, *Institucije naslednog prava*, Beograd 2015;
11. Gavella, Nikola, *Nasljedno pravo*, Zagreb 1990;

12. Klasiček, Dubravka, „Nužni dio: u naturi ili novcu?“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2013;
13. Kreč, Milan, Pavić, Đuro, *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Zagreb 1964;
14. Krešić, Boris, „Ugovor o nasljeđivanju – novi institut nasljednog prava Federacije Bosne i Hercegovine“, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 13/2015;
15. Krstić, Novak, „Određivanje veličine nužnog dela“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 2013;
16. Marković, Slavko, *Nasledno pravo*, Beograd 1981;
17. Povlakić, Meliha, Softić, Kadenić, Darja, „Da li je potrebno uvesti nove forme raspolaganja *mortis causa* u nasljedno pravo u Bosni i Hercegovini?“, *Zbornik radova Aktualnosti iz građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 10/2012.
18. Softić Kadenić, Darja, „Instrumenti dugoročnog vezivanja imovine za slučaj smrti – pokušaj pozicioniranja Bosne i Hercegovine u odnosu na odabrane zemlje“, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse* 12/2014;
19. Softić Kadenić, Darja, „Novo nasljedno pravo u entitetima Bosne i Hercegovine *de lege lata* i *de lege ferenda*“, *Nova pravna revija* 2/2011;
20. Stojanović, Nataša, „Isključenje iz nasleđa po novom Zakonu o nasljeđivanju Republike Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 1998;
21. Stojanović, Nataša, *Nasledno pravo*, Niš 2011;
22. Talanda, Adam, Talandová, Iveta, „A Brief Insight into Disinheritance“, *International and Comparative Law Review* Vol. 16, 1/2016;
23. Załucki, Mariusz, „Protection of Family Against Testamentary Dispositions in English Law. Recent Case of *Ilo v. Mitson*: On the Road to a Regime of Forced Heirship“, *Studies in Law: Research Papers* 2016, No. 1 (18), Krakow 2016.

Pravni propisi

1. Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije iz 1995. (prečišćeni tekst, avgust 2017); *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 46/95 i 101/03;
2. Zakon o nasljeđivanju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH*, br. 36/17;
3. Zakon o nasljeđivanju Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 74/08;
4. Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 80/14;
5. Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske iz 2003. (prečišćeni tekst na snazi od 15. 02. 2019, *Narodne novine R. Hrvatske*, br. 48/03 i 163/03;
6. Zakon o nasljeđivanju Republike Sjeverne Makedonije iz 1996;
7. Zakon o nasljeđivanju Republike Slovenije iz 1976, *Uradni list Republike Slovenije*, br. 73/04;

8. Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09, 55/09, 91/16, 28/19 i 82/19;
9. Zakon o nasljeđivanju SR Bosne i Hercegovine, *Službeni list SR BiH*, br. 7/80.

Associate Professor Maja Čolaković, LL.D.

Assistant Professor Ramajana Demirović, LL.D.

Faculty of Law, University “Džemal Bijedić” in Mostar

PROTECTION OF FAMILY PROPERTY INTERESTS THROUGH DEPRIVATION OF FORCED HEIRS OF A RESERVED PORTION OF INHERITANCE

Summary

The paper explores the issue of the protection of family property interests through the institute of deprivation of descendants of a reserved portion of inheritance. The freedom to dispose of one's property in a form of a will entails, inter alia, the right to deprive forced heirs of their right to a reserved portion of the inheritance if they are heavily indebted or squanderers.

The analysis of motives, conditions and legal effects of deprivation of forced heirs of their right to a reserved portion in both Bosnia and Herzegovina and comparative succession laws indicates its twofold significance for preservation of the existential foundation of a family. Its primary goal is to guarantee the preventive protection of the deprived heir's offspring. At the same time, the forced heir is protected as well, as he/she is deprived of the material preconditions that would enable further harmful undertakings that jeopardise their property interests.

A number of Western European countries are currently undergoing a reform of their inheritance legislation that shows the tendency to reconsider the purpose of the institute of deprivation of heirs of a reserved portion as a form of restricting the freedom of testamentary disposition, which reform may result in the narrowing down of a number of forced heirs. It is, therefore, the aim of the paper to discuss *de lege ferendae* the justification for such provision in legislation of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *Will; Forced inheritance; Relatives; Descendants.*